

Джерела та література

1. Beck A. T. Cognitive Therapy of Depression. New York: Guilford Press, 2021. 425 p.
2. Cuijpers P., Karyotaki E., Bisson J. I., et al. Psychological treatments of post-traumatic stress disorder: a systematic review and individual participant data meta-analysis // Psychological Medicine. 2024. Vol. 54(8). P. 1580–1588.
3. Masten A. S. Resilience in developing systems: the promise of integrated approaches // Development and Psychopathology. 2021. P. 1–15.
4. Roberts N. P., et al. Early psychological intervention following trauma: systematic review and meta-analysis // Psychological Medicine. 2023. P. 45–52.
5. Shapiro F. Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) Therapy: Basic Principles, Protocols and Procedures. New York: Guilford Press, 2018. 560 p.

УДК 821.161.2.09:355.48(477:470)

Герман О., канд. істор. наук, проф., Заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки письменників України

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ХУДОЖНЯ ХРОНІКА ВІЙНИ У ТВОРАХ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. В доповіді розкривається місце літераторів у процесі висвітлення воєнних подій, представлено авторів та розкрито характер їх творів, визначено значимість такої праці для збереження історичної пам'яті про драматичні сторінки російсько-української війни, яка триває на теренах нашої Батьківщини.

Ключові слова: правда про війну та воїнів.

Herman O., PhD (History), Prof. Honored Artist of Ukraine, Member of the National Union of Writers of Ukraine

Ternopil Ivan Puluji National Technical University, Ukraine

ARTISTIC CHRONICLE OF WAR IN LITERARY WORKS

Abstract. The paper examines the role of writers in portraying wartime events. It presents selected authors and analyzes the distinctive features of their works. Particular attention is given to the importance of literary representation in preserving the historical memory of the dramatic realities of the ongoing Russo-Ukrainian war.

Keywords: truth about war and soldiers.

Постановка проблеми. Нині тема агресії росії на українських землях у мистецьких творах, розкриття значимості захисту своєї країни, її національної ідентичності й історичних скарбів нашого народу звучать особливо гостро і складають мережу фронтів боротьби за незалежність України, постають складовими подальших наукових узагальнень з метою збереження національної пам'яті для нинішніх та майбутніх поколінь.

Мета. Це систематизація та збереження у форматі випусків літературних альманахів художньої хроніки війни.

Основна частина. Мистецтво, культура, література дозволяють відзеркалити не лише зовнішні обриси, сцени, постаті тієї чи іншої події або епохи, а внутрішній світ особистостей засобами, які властиві лише їм. У час геноцидної війни росії супроти нашого народу, нашого прагнення до незалежності, волі, нашого наміру зберегти національну самобутність, мову, культурні надбання та землі, які справіків належать нашому народові музи не можуть мовчати, а через фільмування, через музику, образотворче мистецтво, через слово зберігають миттєвості жорстокого протистояння у тому воєнному вихорі добра і зла, правди і омани, честі і блюзнірства.

Життя і смерть стоять на кону, життя і смерть у очах, у душах людських. Тут безсила статистика і політика, тут немічні порівняння і прогнози – це людські цінності, які не мають

матеріальних вимірів. Саме тому письменники України як перлинки народжені болем, нанизують на нитку часу свої поезії, новели, повісті, романи. Саме тому повертаються з небуття давні визвольні пісні та думи. Саме тому хотіли створити збірник творів, який би поєднав відчуття літераторів із різних регіонів нашої держави, люде різного віку та розмаїтих стилів письма у один альманах. Він покликаний продемонструвати потужну мистецьку силу, його екзистенційну значимість для нації, що переживає один із найдраматичніших епізодів її власної історії.

У Києві проходив науково-мистецький форум «Музи не мовчать», ініціатором та організатором якого виступив Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка та Запорізький національний університет. Співорганізатором стали Львівський національний університет імені Івана Франка, Кафедра українських студій Університету Оттави, Товариство зв'язків з українцями за межами України «Україна-Світ». Серед представників форуму мав за честь бути і автор цієї доповіді.

Метою Форуму була репрезентація мистецьких творів різних жанрів написаних після 24 лютого 2022 року та прагнення стимулювати надалі активну працю в плані висвітлення військових дій мистецькими засобами. Зараз відбуваються події всепланетарного виміру епіцентр яких перебуває в Україні. Це нова спроба перекроювання сфер впливу, економічних ресурсів та робочої сили поміж наддержавами. Яка місія, яке місце, яка доля окремої людини із її світоглядом, цінностями, особистим життям? Повномасштабна війна торкнулася кожного українця, зруйнувала звичний уклад існування. Цивілізований світ не завше бачить істину у сфальсифікованих російською ідеологічною машиною потоках через засоби масової інформації. Донести правду до всієї планети – одне із завдань сучасної літератури.

За результатами Форуму було вибрано та систематизовано в розділи «Поезія», «Проза», «Драматургія» сотні творів молодих та широко знаних авторів, зокрема поетів Анни Багряної, Надії Гаврилюк, Сергія Жадана, Михайла Жайворонка, Галини Крук, Дмитра Лазуткіна, Оксани Луцишин, Ігора Павлюка, Володимира Тимчука, Яструбецької Галини та інших. Авторами прозових творів виступили Тетяна Белімова, Галина Вдовиченко, Ольга Вовк, Лариса Денисенко, Олена Лань, Ірен Роздобудько, Ніна Герасименко, Олександр Хоменко. Серед авторів були і два письменники з Тернополя Володимир Вільчинський та Олег Герман – автор цієї доповіді. Драматургію представляли Ірина Гарець, Олена Гапеева, Ніна Захоженко. Загальна кількість авторів альманаху складає 56 осіб і майже триста творів. Згадалися історичні паралелі про триста спартанців, про триста козаків у Берестечку, про триста студентів під Крутами. Слово, це теж зброя!

Ми останнім часом прагнемо відстояти право нашої мови на щонайширший вжиток, але основним критерієм і визначальником має тут постати запит на неї у всіх сферах життя. В час таких важких випробувань в літературі постають проблемними різні протистояння та погляди, зокрема: мовчання і мова, література як голос спільності, поезія як документі свічення, поезія як емоція, (скарга, плач, лайка), поезія як молитва, слово і відчуження від реальності, персональна ідентичність автора, межі людського буття, життя і смерть, час і простір, пам'ять і самозабуття, словодія, краса і оберіги, епос і мережева культура то інші.

І як ілюстративний матеріал наведу один із творів, що знаходиться на сторінках альманаху. Я його написав на реальному факті, що мав місце у перші дні війни. Назва його – «За межею». Отже, пропоную тест цієї новели.

Микола затис у порепаних долонях свою змордовану голову, аби не трісла від розпуки. За шибою білили сніги, а перед очима клубочився чорний дим та палахкотіла заграва. Важко зітхнув, перехрестився, поклав руку на фотографію синів, що лежала на пойорданському обрусі.

– Галю, – із хрипом вирвалося та покотилося закутками, там наші діти, але...

Пальцями вчавлював запечені очі, щоби згасити уяву, та вогонь уже полонив усеньке тіло.

– Прости... Не стримав... Не вберіг...

Узяв світлину, погладив її, як найдорожче...

– Петро дзвонив у суботу, що їх при зброї виставили супроти люду, а Павло, вчувши це, зібрав одіж та подався на барикади з колегами... Господи!

Впав чолом до столу та загамселив кулаками.

– Боже, за що ти нас... О, нелюди ж ти, нелюде! – гаратав по беззахисному столі.

А перед очима розросталося огниво, полонило і кімнату, і все довкола. Дихати ставало тяжко від кіптяви.

– Галино, ти вже там, на небесі, а я туди хочу, до них...

І видалося на мить – уже на краю барикад, поміж такими як сам. І легко стало, допоки не пролунав свист ґа вибух біля ніг, який перевернув успе. Спалах розірваної гранати чорним крепом заслони́в світ, а дзвінкутишу з обох боків пронизали два голоси:

– Тату!..

Двоє в обіймах припали до безпомічного тіла на огненно-зледенілій землі.

Як висновок можу сказати наступне. Літературні твори, написані в час нової фази російсько-української війни, перебувають у стадії віднаходження істини у потоках широко вжиткових текстів. Тут потрібен час та висока міра таланту, аби не допускати плакатних та лаковано-патріотичних творів до читача й тим не викликати відразу до сучасних авторів у питанні висвітлення оголеної, болісної але чесно́ї правди про реалії сьогодення в Україні. Письменники шукають своє місце у викликах сьогодення. Представлені у альманахові твори написані під час нової хвилі війни – складне і динамічне явище. І цей збірник є спробою виявити головні напрямки сучасного літературного процесу.

Джерела та література

1. «ВІЧНІСТЬ ТРИВА ЦЕЙ ДЕНЬ...» ХУДОЖНІ ХРОНІКИ ВІЙНИ / за ред. М. Жулинського; упоряд.: Н. Торкут, О. Поліщук, Т. Головань, Н. Герасименко, А. Матющенко. Тернопіль: Джура, 2023. 444 с.

УДК 316.422.44:172

Груць Г., канд. пед. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ПЕДАГОГІКА НЕВИДИМИХ СЕНСІВ: КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ У ЧАСИ ТЕХНОГЕННИХ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** У статті осмислюється феномен «педагогіки невидимих смислів» як відповіді на когнітивні та екзистенційні виклики, з якими стикаються сучасні студенти у контексті техногенних трансформацій і воєнної реальності. На основі емпіричного опитування виявлено домінування станів хронічної втоми, емоційного вигорання та зниження мотивації до навчання. Доведено, що за таких умов трансформації зазнають когнітивні процеси: зменшується здатність до концентрації, поглибленого осмислення інформації та критичного мислення, натомість посилюється фрагментарність сприйняття. Обґрунтовано необхідність переорієнтації освітнього процесу на формування внутрішніх смислових структур особистості. Педагогіка невидимих смислів розглядається як інтегративна стратегія, що поєднує когнітивний, емоційний і ціннісний виміри навчання та сприяє відновленню цілісного світогляду студента в умовах нестабільності.*

***Ключові слова:** педагогіка сенсів; емоційне вигорання; когнітивні процеси; студентська молодь; воєнний контекст; освітнє середовище; сенсотворення; хронічна втома.*